

סיכום

בין שמיטת תרנ"ו לשמיטת תרס"ג חלו תמורות משמעותיות בהנהגת ההתיישבות. השינוי הבולט ביותר היה העברת מושבות הברון לניהולה של יק"א. מעבר זה היה כרוך בפעולות התייעלות, שהיו כרוכות בצמצום העוסקים בענף הגפן, בפיתורי פועלים, ובניסיון לבסס התיישבות על שטחי פלחה נרחבים. כבשמיטה הקודמת, גם ערב שמיטה זו היה הרב נפתלי הרץ הלוי מיפו, הדמות הדומיננטית בגיבוש המדיניות ההלכתית בנושא השמיטה.

הצרכים להיתר בשמיטה זו היו ברורים גם עתה לרב הלוי, לא פחות מבשמיטה הקודמת, ולמעשה אף יותר. ככלל, פעל הרב הלוי לאשרר את המתווה בו נקט ערב השמיטה הקודמת, אלא שהפעם נתקל בקשיים מרובים ככך, בפרט בשל פטירתו של מהרי"ל דיסקין, שנתן גיבוי משמעותי להיתר לשנת תרנ"ו.

מי שסייע בידו של הרב הלוי הפעם היה הרב אליהו דוד רבינוביץ-תאומים (האדר"ת), שהתמנה בשנת תרס"א כמשנהו של הרב שמואל סלנט הישיש. בהיותו בחו"ל התנגד האדר"ת למתן ההיתרים, אולם בהיותו בארץ, התחוויר לו הצורך הקריטי של ההתיישבות במתן ההיתרים, הן בנוגע למטעים והן בנוגע לענף המזרע, שהלך ותפס כאמור משקל רב מבעבר, ובו היו תלויות פרנסותיהן של כמה מושבות באזור יהודה. האדר"ת נדהם לגלות שחרף צרכים אלו, קיימת התנגדות עזה מצד רבנים מחוגו של מהרי"ל דיסקין המנות, לנקיטת ההיתרים שננקטו גם בשמיטה הקודמת, על ידי הרב דיסקין עצמו. עימות בנושא היה סביב רצונם של נציגי המושבות חדרה ופתח תקווה להתיר להם להחכיר את אדמות המזרע בהבלעת שנת השמיטה, כפי ההיתר שניתן בשמיטה הקודמת. האדר"ת ביקר בחריפות גישה זו. במהלך שנת תרס"ב דן הרב הלוי ארוכות עם האדר"ת בנושא השמיטה. האדר"ת הסכים לכך שניתן לסמוך על הפוסקים המתירים החכרת השדות בהבלעה.

בנוסף, נדונה השאלה מהי הדרך הטובה ביותר להתרת המסחר והעבודה במטעים. הרב הלוי סבר כי הדרך בה נקט בשמיטה הקודמת - של מכירת העצים לעקירה - היא הדרך המרווחת, אלא שבשל הטענות שהועלו על הערמה בולטת הקיימת במתווה זה, הציע לשכלל מכירה זו, באופן שאם לא תתבצע עקירת העצים תימכר הקרקע עצמה. באופן זה סבר הרב הלוי שתקיים מכירת הקרקע עצמה, אולם משום שנוספה כתנאי בלבד, לא יחול עליה איסור 'לא תחנם'. האדר"ת מצידו השתכנע יותר ויותר שהדרך המרווחת ביותר היא למכירת הקרקע לשנתיים, פרודורה שהציעו 'שמן המור' במאה ה-18, והרב יצחק אלחנן ספקטור בשתי השמיטת הקודמות. אולם בשל העובדה שהרב סלנט סרב לעסוק בנושא, ובשל ההתנגדות הקולנית מצד הרבנים הקנאים, חשש האדר"ת להכריע בעניין, וסבר לאפשר לרב הלוי לנקוט כרצונו. פטירתו של הרב הלוי בי"ד בסיוון תרס"ב, הקשתה עוד יותר על האדר"ת. למעשה, מסר האדר"ת

בהסכמה של הרב סלנט את הטיפול בנושא השמיטה בידיו של הרב יוסף צבי הלוי, חתנו של הרב נפתלי הרץ הלוי, ששימש כדיין ביפו.

בפועל נחתמו במושבות יהודה שטרות למכירת העצים והקרקע לפי הנוסח המשוכלל שהציע הרב הלוי, ערב פטירתו, ובנוסף נחתמו שטרי החכרה של השדות בהבלעת שנת השמיטה.

ככל הנראה, המלאכות בענף הגפן נעשו ברובן על ידי יהודים, בדומה לאופן שננקט למעשה בשמיטה הקודמת. ונראה שגם חלק משדות המזרע עובדו על ידי יהודים, למרות המגבלות שהטיל הרב הלוי בנושאים אלו.

במושבות הצפון נחתמו גם כן שטרי מכירה והשכרה. שטרי המכירה נעשו לרוב לפי הנוסח שהתווה הרב הלוי לשמיטת תרנ"ו. וככלל, הונהגו בהם כבשמיטה הקודמת ההנחיות על פי היתרו של הרב יצחק אלחנן ספקטור. אף שבפועל כנראה היו גם שדות מזרע שעובדו על ידי יהודים.

היתר מיוחד ניתן למושבה יבנאל על ידי רבה של הקהילה האשכנזית בטבריה, הרב יחיאל מיכל היילפרין ובו ניתן היתר לעשיית כל המלאכות על ידי יהודים, בדומה לגישה בה נקטו הרב אלישר בשמיטה זו ובשמיטה הקודמת כמו גם עמדתו של הרב מוהליבר בשמיטה הקודמת.

מתוך "ובשנה השביעית ב'" - הרב ד"ר בועז הוטרר
לרכישת הספר: <https://shop.yhb.org.il>

מתוך "ובשנה השביעית ב'" - הרב ד"ר בועז הוטרר
לרכישת הספר: <https://shop.yhb.org.il>

